

פתח דבר

יהודה שנהב

בעשורים האחרונים חלה תזוזה מרתקת במערך האפיסטמולוגי של התיאוריה הביקורתית. התיאוריה הביקורתית הקלאסית עסקה בביקורת המאפיינים של המודרניות הראשונה – הקפיטליזם, הפורדיזם, הטיילוריזם, הפשיזם, הגולגים או מחנות הריכוז. בין פרדיגמות היסוד הביקורתיות של המודרניות הזו אפשר למצוא את מטפורת כלוב הברזל של ובר, המשפט של קפקא, הדיסטופיה הסטליניסטית של אורוול, הדיאלקטיקה של הנאורות אצל הורקהיימר ואדורנו, האינטרפלציה אצל אלטוסר והפנאופטיקון אצל פוקו. התיאוריה הביקורתית הזו התארגנה סביב הטלוס של השחרור משליטת המדינה, התאגיד, הביורוקרטיה או החוק. בעשרים השנים האחרונות, במיוחד לנוכח המשבר הפוליטי-דתי המאפיין את המצב העולמי, שינתה התיאוריה הביקורתית את כיוונה. במקום שחרור מכבלי השליטה היא הציבה על סדר היום שלה את מה שנתפס כהיפוכה המוחלט של השליטה: יחסי ההפקרה. תנועה זו, שכללה עיסוק מחודש בחוק ובפילוסופיה של המשפט, העתיקה את ה"פוליטי" משלטון החוק הליברלי אל מחוצה לו: אל ה"חריג" ואל ה"יוצא מן הכלל" – מושגים שהושאלו מן הביקורת התיאולוגית על הליברליזם הפוליטי. פיצול זה בתיאוריה הביקורתית מסמן את שני ראשיה של המדינה הריבונית: המדינה המשגיחה והמדינה המפקרה.¹ שני פנים אלה של המדינה אינם מייתרים זה את זה אלא מופיעים בכפיפה אחת, כפי שניכר בבירור במהלך המלחמה שניחתה עלינו בקיץ האחרון, ושנקראת עכשיו בשמה המלא "מלחמת לבנון השנייה", ועוד אחזור לכך בהמשך.

רבות נכתב על "מיזם ועדת החקירה" הפועל בחודשים האחרונים במרכז הזירה הפוליטית בישראל והמשמש כלי קיבול עיקרי של הדיון באותה מלחמה כושלת. בתוך כך גולגל לפתחנו שטף של טקסטים ופרקטיקות – בהם דוח מפורט שניתח את עדויות המדינאים והגנרלים ופרסם מסקנות חלקיות, מחאה ציבורית של אנשי מילואים ובני משפחותיהם, עצרות, דיונים בוועדות הכנסת, החלטות של בג"ץ וכתובה פובליציסטית ואקדמית ענפה. ועדת חקירה היא דפוס מוסדי שגור בתגובה למצבים המכונים "משברי לגיטימציה". אל מול הכאוס, האטימות וההפקרה של רשויות המדינה מתפקדת הוועדה כגוף שיטתי ויעיל, המייצר נקודת עצירה רציונלית לשטף המבהיל של פעולות שלטוניות

¹ עדי אופיר מציע בהקשר אחר חלוקה שונה של תבניות המדינה: המדינה המשגיחה ומדינת האסון. ראו Adi Ophir, 2006. "The Two State Solution: Providence and Catastrophe," *Theoretical Inquiries in Law* 8: 139–182.

כאוטיות. ועדה החקירה מייצגת את מה שהמדינה אמורה היתה לייצג: שיקול דעת, אחריות מנהלית, תרבות ניהול מסודרת, בדיקה עצמית ואיתור מקורות הכשלים, קריאה של הערכות מומחים והתכתבות עם מוסדות שלטון החוק. הוועדה לחקר אירועי מלחמת לבנון השנייה מוצגת כבת פלוגתא של המדינה בסיפור המעשה. היא בודקת, מבקרת ונוזפת. אמנם אין זה מופרך לגמרי לחשוב שהיא מתפקדת כגוף ביקורתי עצמאי, אולם יש לשים לב לשתי עובדות חשובות. ראשית, הביקורת השלטונית של הוועדה מחזקת את השלטון למרות – ואולי בשל – הביקורת השלטונית המשורטטת מתוכה. היא ממצבת את השלטון בישראל כמי שבודק את עצמו ואת מנהיגיו באמצעות מנגנונים דמוקרטיים ובכך היא מקנה לו מעמד מוסרי ואתי מחודש. שנית, נקודת המבט של הוועדה, ולא רק שלה, מעקרת את הדיון במלחמה מכמה שאלות פוליטיות ומוסריות חשובות ומחזקת את ההיגיון של המדינה, שניסח את המשבר במונחים של כשל אופרטיבי ותפקודי – למשל העובדה שלא גויסו כוחות מילואים בזמן, ששלטה תפיסה מוטעית של שדה הקרב או שמחסני החירום לא היו תקינים. האפיסטמולוגיה של דוח הוועדה, כמו זו של תנועות המחאה שקמו בעקבות המלחמה, מבוססת על היגיון תפקודי זה. כאשר הציע אחד מאתרי האינטרנט לקוראים להשתתף בדיון בבחירת שמה של המלחמה, התמקדו ההצעות בכישלון התפקודי של המדינה: "מלחמת הלזורים", "מבצע סבתא" ("אפילו סבתא שלי נלחמת טוב יותר"), "העכבר שאג", "הבושה הגדולה", "מבצע דיבורים", "שם שנסראללה לא ישכח" או "ביזיון שלום הגליל". הצעות אלה נענות להיגיון המחאה המציב במרכז סדר היום את הכישלון בביצוע, אגב התעלמות מוחלטת מן השאלות המוסריות הגדולות. השיח המדינתי ושיח הנגד מסכימים על אותן הנחות יסוד: יש לתקן את כשלי השלטון כדי להבטיח ניצחון צבאי בעתיד, ולשם כך יש להשקיע בין השאר כספים רבים בצבא ובמערכת הביטחון. בכך מחזקת המחאה את ההיגיון של המדינה ומעצימה את כוחה. אלא שההיגיון זה נותר מעוקר משאלות מוסריות ופוליטיות יסודיות, למשל מדוע אין למדינת ישראל סדר יום פוליטי-מדיני, כיצד הרשתה לעצמה ישראל לזרוע באלימות רבה הרס בלבנון, ומדוע היא ממשיכה להתעלם מן השבר החברתי-מעמדי ומן השבר האתני שחשפה המלחמה פעם נוספת. אין פירוש הדבר שהגיונה של כל ועדת חקירה מייצר היגיון טלאולוגי מסוג זה. במקרים רבים מתאפשרת דינמיקה דיאלקטית שבה היסוד המובנה של חיזוק השלטון עשוי להשתבש ולשחרר פוטנציאל של דיבור פוליטי וחברתי. אולם לצערנו, לא כך השתלשלו פני הדברים בחודשים האחרונים. עובדה זו מקבלת ביטוי מצער בהתעלמות הישראלית הגורפת מן ההצהרות הרבות בעולם הערבי בדבר הרצון והצורך בהידברות עם ישראל. אלא שהיחס הבעייתי הזה בין ההיגיון התפקודי להיגיון המוסרי קיבל תפנית נוספת. לא מזמן צפיתי בתוכנית טלוויזיה שעסקה בשאלה מדוע התפטרו בחודש אחד מפכ"ל המשטרה וגם הרמטכ"ל. הדיון, שעסק דווקא בשאלות ערכיות ולא רק בשאלות תפקודיות, התמקד באובדן הערכים הקולקטיביים ואתוס הירעות ובצמיחתו של אתוס אינדיבידואליסטי חדש, המחליש את הסולידריות. אלא שלתדהמתי, איש מן המשתתפים לא הזכיר את

המאפיינים המבניים של השבר התפקודי שהתגלה: העובדה שצבא ישראל מתפקד זה כמה עשורים כמשטרה ולא כצבא (משטרת שיטור קולוניאלית, יש לומר), ושמשטרת ישראל מתפקדת כאגף של השב"כ. שני מאפיינים מבניים אלה הם ביטוי מובהק של המשבר המוסרי שבו נתונה ישראל, הרואה בכיבוש עובדה של הטבע. במובן זה אנו עדים כאמור להיפוך מדאיג בין ההיגיון התפקודי להיגיון המוסרי: תחילה, השאלה הערכית-מוסרית העיקרית (מדוע המלחמה היא האפשרות הפוליטית היחידה על סדר היום) מוחלפת בשאלה בעלת היגיון תפקודי (מדוע כשלה ישראל במלחמה). אחר כך מוחלפת השאלה הפונקציונלית המרכזית (מדוע הצבא מתפקד כמשטרה והמשטרה פועלת כזרוע של השב"כ) בשאלה מוסרית לכאורה (כיצד איבדה החברה בישראל את ערכיה המלכדיים), שגם היא שאלה בעלת היגיון תפקודי.

אולם מה שנחשף במלחמה האחרונה אינו רק עיקורו של ההיבט הפוליטי-מוסרי מן הדיון. המלחמה חשפה גם את הפיצול בריבונות של המדינה הישראלית בין המדינה המשגיחה למדינה המפקירה; בין הריבונות הפוליטית-צבאית המתנהגת כאילו היתה אלוהים (המדינה המשגיחה) לבין הריבונות הכלכלית-חברתית, זו המתנהגת כאילו אין אלוהים (המדינה המפקירה). הריבון הפוליטי מממש את ריבונותו באמצעות הכרזה על מצב חירום, קרי מלחמה. הריבון החברתי-כלכלי, לעומת זאת, נמנע לכאורה מלממש את ריבונותו ולהכריז על מצב חירום בעורף האזרחי. רק לאחרונה הודה שר בכיר בפני ועדת וינוגרד כי הממשלה לא הכריזה על מצב חירום בעורף מנימוקים כלכליים. במיוחד הבהיר אחד השרים שהעידו בפני הוועדה כי "אם מכריזים על מצב חירום, אז יש סכנה שהדירוג הפיננסי של ישראל בעולם ירד".² בכך הריבון החברתי-כלכלי מאפשר למדינה לסגת מן הפוליטי ולהפקירו לפלוטוקרטיה האמידה ולמה שמכונה גלובליזציה. פני היאנוס הללו של המדינה — השגחה והפקרה בה בעת — מתגלמים היטב במחשבה הנאו-ליברלית. יחסי הפקרה אינם מייתרים את ההשגחה. נהפוך הוא: השגחה והפקרה מופיעות כשני מופעים המשלימים זה את זה, כפי שהצביעה על כך המחשבה הביקורתית. כך למשל המדינה משגיחה על גירושם של מהגרי העבודה משטחה, אולם באותה עת היא מפקירה אותם ואת זכויותיהם לחסדיהם של קבלני העבודה; כך היא גם דואגת לגרש נשים חסרות נתינות הנסחרות בשוק הבשר, אולם מפקירה אותן לחסדי הסרסורים. במצב הקיצוני של יחסי ההפקרה אפשר לדבר על איזון מוחלט של כל זכות, כולל הזכות לחיים. הפקרה זו אינה נובעת מהזנחה אלא מסדר יום שיטתי. חוק ההסדרים הוא דוגמה מובהקת לפני היאנוס של המדינה. זהו חוק המארגן את טריטוריות ההפקרה של המדינה באמצעות פעולה אקטיבית של המדינה המשגיחה. כאמור, הפיצול בא לידי ביטוי מובהק גם במלחמה. המדינה המשגיחה הכריזה על מצב חירום ויצאה למלחמת חורמה (כושלת). המדינה המפקירה, זו האחראית להיבט החברתי-כלכלי, לא הכריזה

² יובל אזולאי, 2006. "איתן לווינוגרד: לא הוכרז מצב חירום משיקולים כלכליים", הארץ, 6.7.2007, עמ' 10א.

על מצב חירום והפקירה מיליון אזרחים לחסדי שמים. המלחמה חשפה אפוא ביטוי מחודד של המציאות היומיומית בישראל. קלאוזביץ כתב שהפוליטיקה היא המשך של המלחמה בדרכים אחרות; פוקו הוסיף את ההיפוך: המלחמה היא המשך של הפוליטיקה בדרכים אחרות. פוקו מזכיר לנו שנוסף על המלחמה ה"חיצונית" ישנה גם מלחמה "פנימית", שכונתה בעבר מלחמה בין מעמדות או מלחמה בין קבוצות אתניות. המלחמה הפנימית בישראל התחדדה מאוד בזמן מלחמת לבנון השנייה, שהדגימה כיצד עושר מאפשר חיים מוגנים יותר וכיצד אוליגרכים עושים שימוש בזכויות ריבוניות של השלטון. המלחמה האחרונה חשפה במלואה גם קטגוריה חברתית חדשה: "ישראל השלישית". "ישראל השנייה" היתה קטגוריה דיסקורסיבית של שנות השבעים והשמונים, שסימנה את המזרחים ששלטון מפא"י הדיר אל השוליים וששלטון הימין החזיר אל מרכז הזירה. "ישראל השלישית" היא קטגוריה ענייה יותר, רחבה יותר בהיקפה, הכוללת קבוצות זהות רבות יותר: מזרחים, רוסים, אתיופים, ערבים, נשים ומהגרי עבודה. גיליון זה של תיאוריה וביקורת אינו עוסק בקטגוריה זו במפורש, אולם כתב העת מחויב לה מבחינה אפיסטמולוגית, כפי שעולה מן המאמרים השונים המוצגים לפניכם.

במאמרו "בין אנטי-קולוניאליזם לפוסטקולוניאליזם: ביקורת הלאומיות והחילון של ברית שלום", מציע זוהר מאור קריאה מחודשת בשלושה מהוגיה המרכזיים של תנועת ברית שלום – גרשם שלום, הנס קוהן והוגו ברגמן. הוא מתמקד בביקורת שלהם על הקשר בין הציונות לקולוניאליזם האירופי, ביקורת המתארגנת סביב שני צירים מכוננים: האחד, ביקורת על תפיסת החילון המעצבת את הלאומיות המודרנית; והאחר, הציר האוריינטליסטי של הקשר בין מזרח למערב. קריאה זו, טוען הכותב, מייצרת תמונה חמקמקה ומורכבת: אנשי ברית שלום מבקרים באופן רדיקלי את הקולוניאליזם (וגם את הלאומיות האירופית), אך בה בעת הם מקבלים חלק מהנחות היסוד התרבותיות שלו. מאור אינו מסתפק בקריאה היסטורית של ברית שלום. הוא מבקש גם ובעיקר לבחון את הקשר בין סדר היום של אנשי ברית שלום לזה של התיאוריה הפוסטקולוניאלית העכשווית. מאור טוען שחלק נכבד מסדר היום של השמאל בישראל ואף של השיח הביקורתי לוקה בבעיה דומה לזו של ברית שלום, שכן הוא מקבל את תזת החילון כנרטיב-על של המציאות הפוליטית.

ניתוח זה נוגע בעקיפין גם לארגון היחסים בין יהודים לפלסטינים בישראל. בחודשים האחרונים הציעו ארגונים פוליטיים ישראליים-פלסטיניים, ובהם ועדת המעקב, מוסאוה, עדאלה ומדה-כרמל, הצעות לארגון מחדש של החברה והפוליטיקה בישראל, שבבסיסן קריאה להכרה בעוולות ההיסטוריות שנגרמו לפלסטינים והכרה בזכויות הקיבוציות של הפלסטינים בישראל. ההצעות כוללות בין השאר קריאה לניסוח חוקה אלטרנטיבית. אלה הן הצעות חשובות שכן הן מצביעות על השטחיות ועל העיוות הגלומים בקמפיין "חוקה בהסכמה" שמוביל המכון הישראלי לדמוקרטיה. תוכנית "חוקה בהסכמה", יש לציין, עוסקת בעיקר בארגון היחסים בין דתיים לחילונים בתוך המדינה היהודית, אך היא אינה מציבה על סדר יומה את היחסים בין יהודים לערבים. עם זאת, גם הצעות אלה של הארגונים הפלסטיניים הן חלקיות, ואם לא תורחבנה – תישארנה בגדר סממאות. הן אינן עוסקות

די בשאלות מרכזיות כגון מהן זכויות היהודים בחוקה הדמוקרטית (כפי שטען לאחרונה אמנון רז-קרקוצקין), או כיצד מתיישבת תפיסת החילון שבבסיס "מדינת כל אזרחיה" (אני מעדיף את הגרסה שאותה אכנה "מדינת כל לאומיה") עם העובדה שאי-אפשר למיין את רוב האוכלוסייה היהודית ואת זו הפלסטינית כחילוניות.

במוקד מאמרו של שי גינזבורג, "ספרות, טריטוריה, ביקורת: ברנר והז'אנר הארץ-ישראלי", ניצבת תפיסת המרחב בעבודתו של יוסף חיים ברנר. גינזבורג טוען שמפות "ארץ-ישראל" שצוירו במהלך המאה ה-19 ובראשית המאה ה-20 ממחזות אלגוריה נוצרית שעיצבה את המפות הנוצריות של האזור מראשית ימי הביניים, וכי ביקורת הספרות והתרבות של ברנר התכתבה עם תפיסת מרחב זו. הדיון התיאורטי של גינזבורג עוסק בכתיבת הספרות הלאומית. הוא מראה שההיגיון המעצב את מרכזה של התרבות הלאומית הוא אותו היגיון המזוהה עם שוליה.

במאמרו "ראש הממשלה מוטל שותת דם" מציע אהד ז'הבי קריאה מפותלת באירוע רצח רבין דרך תצלום שפורסם בכל העיתונים היומיים והופץ "כמו וירוס שאי-אפשר להשתלט עליו". התצלום הופיע ללא ציון שמו של הצלם גרשון שלוינסקי, למעט עיתון אחד שפרסם את שמו מאוחר יותר. אלא שדווקא תצלום זה, שהפך כמעט לקאנוני, לא התמייין בקלות אל תוך הסדרים שחלשו על מרחב השיח של רצח רבין, סדרים שבבסיסם הרצון להצגה מפורשת, ברורה וממצה של האירוע. למקרה פרטי זה יש גם שם משפחה: הצורך לשחרר אירועים פוליטיים מלפיתתה הכובלת של הפרשנות הקונצנזואלית.

שלושה טקסטים בגיליון עוסקים במרחב. מאמרו של חיים יעקובי, "המקום השלישי": ארכיטקטורה, לאומיות והמבט הפוסטקולוניאלי, עוסק במרחב ובלאומיות. יעקובי מציע את הפרספקטיבה הפוסטקולוניאליה לבחינת פרקטיקות של עיצוב המרחב והשיח על תכנון עירוני וארכיטקטורה בישראל. לטענתו, שיח ופרקטיקות אלה לכודים בגבולות אפיסטמולוגיים ברורים, כגון הישענות על קטגוריות בינאריות המארגנות את יחסי הכוח באופן הגמוני. יעקובי בוחן את התמורות בשיח האדריכלי על אודות ערביות או מזרחיות של "המקום הישראלי" וטוען כי השיח המודרניסטי והשיח הפוסטמודרניסטי חולקים אותן הנחות יסוד. מאמרה של טובי פנסטר, "זיכרון, שייכות ותכנון מרחבי בישראל", עוסק בתוכנית המתאר הארצית ובמבנה השיח שלה. היא מראה שהתכנון המוסדי מתקשה להכיל רבדים של זיכרון ושל שייכות פלסטיניים, משום שהעשייה התכנונית מעצם מהותה עסוקה במרחב האידאולוגיה הציונית באמצעות התפיסה המודרניסטית בתכנון. אולם טענתה המרכזית היא שהדיאלקטיקה והפרקטיקות של חיי היומיום מתוות קשרים מפתיעים בין שייכות, זיכרון ותכנון מרחבי, כאלה המאתגרים את פרקטיקות התכנון של השלטון. מסתה של עירית כ"ץ פייגיס, "מרחבים נמתחים אל תוך עצמם: הצטלבויות בין ארכיטקטורה ליצירה המינורית", מפגישה בין המושגים המאפיינים את היצירה הספרותית המינורית לבין אלה המאפיינים את המרחב של המחנה (מחנה הפליטים), באמצעות תנועת הדו-טריטוריאליזציה של דלז וגואטרי.

מאמרה של טלילה קוש-זוהר, "לזכור או לשכוח: (או) פוזיציות ממוגדרות", מציעה קריאה מרתקת בשלוש יצירות של נשים העוסקות בזיכרון השואה: סיפורה של לאה איני, "עד שיעבור כל המשמר כולו" (1991), קובץ הסיפורים של ליזי דורון, למה לא באת לפני המלחמה (1998), והרומן של עליזה אולמרט, פרוסה של ים (2001). קריאה זו מבוססת בין השאר על מטפורת אשת לוט, שאפשר לראות בה פרשנות נגדית לפרשנות הפרוידיאנית למיתוס של אדיפוס. קוש-זוהר מציעה קריאה הרואה במבטה האסור של אשת לוט לאחור פעולה של מחויבות לזיכרון העבר והתנגדות לצו פטריארכלי שרירותי הקובע את מחיקתו. בדומה, טוענת קוש-זוהר, אפשר למצוא ביצירות העוסקות בשואה אופוזיציות מגדריות בבחינת זיכרון השואה בחברה בישראל. על פי הקריאה המוצעת במאמר, הזיכרון הנשי ביצירות אלה פועל מתוך התנגדות למה שמכונה "חוק האב".

מאמרו של רז יוסף, "הפוליטיקה של הנורמלי: מין ואומה בקולנוע הומוסקסואלי ישראלי", מבקר את השיח העוסק בהומואים ובלסביות. שנות התשעים התאפיינו בליברליזציה בתחומים רבים ובהם בזכויות הלגיטימיות של ההומואים והלסביות בישראל. אלא ששיח הלגיטימציה, טוען יוסף, התמקד בתביעה להשתתפות במסודות ההגמוניים, אך לא ערער על דגם האזרחות הנורמטיבי. במובן זה, רבים מחברי הקהילה מצאו את עצמם מודרים לא רק מן השיח ההטרוסקסואלי אלא גם מזה ההומוסקסואלי. יוסף מדגים את טענתו בנתחו את סרטו של איתן פוקס, יוסי וג'אגר, שהפך לטקסט המרכזי בנראות ההומוסקסואלית בישראל. יוסף טוען שסרטו של פוקס ענה על הכללים הלא כתובים של הממסד ההגמוני ועל שאיפותיה של הקהילה ההומוסקסואלית להתקבל בזרם המרכזי, ולכן זכה להצלחה ציבורית כה רבה. מול יוסי וג'אגר הוא מעמיד את סרטיו של עמוס גוטמן, שנדחו עד כה על ידי הקהילה ההומוסקסואלית משום שהם מציגים דימוי הומוסקסואלי הנחשב פרוורטי.

שולמית לב-אלג'ם, במאמרה "תיאטרון נגד: מחאה סמלית ופעולה חברתית בירושלים", מציעה שני מהלכים משלימים. ראשית, היא מבקשת להתבונן בתיאטרון הקהילתי בירושלים כזירה של היסטוריית נגד במהלך שנות השבעים של המאה ה-20. שנית, באמצעות תיאטרון הנגד היא מציעה קריאה חדשה, גם אם טנטטיבית, בהיסטוריה של המחאה החברתית בישראל. ההיסטוריה החברתית שהיא מציעה מספרת את סיפורי הקבוצות האמנותיות שפעלו בשכונה ואת יצירותיהן, כגון יוסף יורד קטמונה, פגישת מחזור, נוער מכני, מעונן חלקית ובמעגל סגור. בניגוד לתפיסות ההיסטוריוגרפיות שתיעדו את המחאה דרך נקודות ציון קבועות (מרד ואדי סאליב, הפנתרים השחורים, ש"ס) או באופן רציף, לב-אלג'ם מפנה את תשומת הלב לקטיעתה של המחאה דווקא במקום שבו התרחש (או שנדמה לנו שהתרחש) המהפך הפוליטי של שנות השבעים.

מסתה של נילי כרויאר, "נופלת בין הכיסאות: נרטיבים של הוצאה מהכלל ומהיוצא מהכלל", מתארת את התנהלותה הפרפורמטיבית, הן בפרקטיקה והן בתיאוריה, אל מול רשויות המדינה המבקשות ממנה להתמייין על פי כללי המיון הנורמטיביים.

בגיליון מופיעים עוד תיק עבודות שערך מאיר ויגודר, יחד עם טקסט מבאר משלו, על פעולות "מחסום Watch", וכן המדור "בין ספרים" ובו סקירות על כלכלה (דותן לשם; אילן תלמוד), על ספרות העוסקת בסבלם של הגרמנים בזמן מלחמת העולם השנייה (גלעד מרגלית); ועל ספרות עזרה עצמית לרווקים ולרווקות (כנרת להד).

בקייץ הקרוב מסיים ד"ר שמשון צלניקר את תפקידו כראש מכון ון ליר בירושלים, ועמו הוא מסיים גם את תפקידו כיושב ראש מועצת המערכת של תיאוריה וביקורת. ד"ר צלניקר היה יושב ראש מועצת המערכת בעשר השנים האחרונות, שנים של פריחה אינטלקטואלית במכון שמצאה את ביטויה גם בכתב העת ובהחלטות האקדמיות שהתקבלו בו. כעת, עם צאתו לאור של גיליון 30 של תיאוריה וביקורת, אני מבקש להודות לשמשון בשם כל חברי מועצת המערכת, בשם מנהלת מחלקת הפרסומים, שרה סורני, בשם עורכת הטקסט ומזכירת המערכת, אורנה יואלי, וכמובן בשמי, על מנהיגותו שכללה הן התוויית כיוונים לכתב העת והן הגנה מעוררת הערכה מפני מתקפות על חופש הביטוי. אלה אינם דברים של מה בכך ואנו מודים לו על כך בפה מלא ומאחלים לו הצלחה בהמשך. בהזדמנות זו ברצוננו לברך את פרופ' גבריאל מוצקין, ראש המכון החדש, ומתוקף תפקידו גם יושב הראש החדש של מועצת המערכת של תיאוריה וביקורת. אין לי ספק שפרופ' מוצקין ינהיג את כתב העת בתנופה תוך כדי עבודה משותפת, יצירתית ופורייה עם מועצת המערכת.

עם שליחתו של גיליון זה לדפוס התקבלה הבשורה המרה על כך שחברנו, פרופ' ברוך קימרלינג, הלך לעולמו. פרופ' קימרלינג היה מחלוצי התיאוריה הביקורתית בסוציולוגיה ומעמודי התווך של כתב העת ושל מועצת המערכת. הוא ניסח את תוואי המחקר בשני תחומים מרכזיים בישראל, חקר המיליטריזם וחקר הקולוניאליזם, ונתן להם תוקף מחקרי ומוסרי. כולנו כואבים את מותו של ברוך — אנו חברי המערכת, קוראים, עמיתים ותלמידים — ושולחים את אהבתנו ואת תנחומינו לדיאנה ולמשפחה כולה.

